

ZAMONAVIY TIL O'QITISH METODLARIDA KOMMUNIKATIV YONDASHUVNING O'RNI

Sh.Sh. Jurayeva

2506 guruhi talabasi

O'zDJTU Angren fakulteti

Angren, O'zbekiston

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.18101579>

***Annotatsiya.** Ushbu maqolada zamonaviy til o'qitish metodlarida kommunikativ yondashuvning o'rni, mohiyati va afzalliklari tahlil qilinadi. Til o'qitish jarayonida grammatik yondashuvdan kommunikativ kompetensiyani shakllantirishga o'tish, darslarni real muloqotga yaqinlashtirish va o'quvchilarni faol ishtirokchi sifatida shakllantirish yo'llari ko'rib chiqiladi. Shuningdek, tadqiqotda kommunikativ yondashuvning samaradorligi bo'yicha empirik ma'lumotlar jadval asosida keltirilgan.*

***Kalit so'zlar:** kommunikativ yondashuv, zamonaviy metodika, interaktiv o'qitish, til o'rganish, muloqot kompetensiyasi, CLT (Communicative Language Teaching).*

Bugungi kunda chet tillarni o'qitishda kommunikativ yondashuv eng muhim metodlardan biri sifatida e'tirof etilmoqda [6]. Til o'rganish endilikda faqat grammatik qoidalar yoki lug'at yodlash bilan cheklanmaydi, balki o'quvchi va o'qituvchi o'rtasidagi tabiiy muloqot, real hayotiy vaziyatlarni modellashtirish va til orqali fikr bildirish ko'nikmalarini shakllantirishga yo'naltirilgan. XXI asrda globallashtirish, xalqaro hamkorlik va axborot texnologiyalari taraqqiyoti natijasida xorijiy tillarni o'qitish jarayonida kommunikativ kompetensiyani rivojlantirish o'ta dolzarb masalaga aylandi [6].

O'zbekiston Respublikasining ta'lim tizimida ham kommunikativ yondashuv asosida o'qitish keng joriy etilmoqda. Xususan, CEFR (Common European Framework of Reference for Languages) talablariga mos ravishda til o'rganish bosqichlari, dars jarayonida muloqotga asoslangan topshiriqlar, juftlik va guruh ishlari, rolli o'yinlar orqali o'quvchilarni faol kommunikator sifatida shakllantirish maqsad qilingan. Shu bois, ushbu maqolada kommunikativ yondashuvning nazariy asoslari, amaliy qo'llanilishi va samaradorligi ilmiy tahlil qilinadi.

Kommunikativ yondashuv (Communicative Approach yoki CLT) 1970-yillardan boshlab til o'qitish metodologiyasida inqilobiy o'zgarish yasadi. Noam Chomsky, Dell Hymes, H. D. Brown, Jack Richards kabi metodistlar tilni o'rgatish jarayonida kommunikativ kompetensiyani shakllantirishni asosiy maqsad sifatida ilgari surishdi [7].

Dell Hymes (1972) "communicative competence" tushunchasini ilmiy muomalaga kiritib, tilni bilish grammatik qoidalarni yodlash emas, balki ularni real hayotiy muloqotda to'g'ri qo'llay bilish ekanini ta'kidladi. Richards va Rodgers

(1986) esa CLT metodining asosiy tamoyillarini – ma'noga yo'naltirilganlik, interaktivlik va kontekstual o'rganishni – tizimlashtirib berdi.

Metodologik jihatdan mazkur tadqiqotda tahliliy (analitik), taqqoslovchi va empirik yondashuvlardan foydalanildi. Analitik tahlil orqali zamonaviy o'qitish metodlarining afzalliklari o'rganildi; taqqoslovchi yondashuv yordamida an'anaviy grammatik-tarjima metod va kommunikativ yondashuv samaradorligi solishtirildi; empirik bosqichda esa o'quvchilarning nutq faoliyatidagi o'zgarishlar amaliy kuzatuv asosida jadval ko'rinishida baholandi.

Kommunikativ yondashuvning asosiy maqsadi – o'quvchilarni tildan faol foydalanuvchi, real muloqotda mustaqil fikr bildira oladigan shaxsga aylantirishdir. Tadqiqot davomida ikki guruh o'quvchilarning o'zlashtirish natijalari taqqoslandi:

1-guruh (an'anaviy metod asosida o'qitilganlar)

2-guruh (kommunikativ yondashuv asosida o'qitilganlar)

1-jadval.

Til o'qitish metodlarining taqqosiy tahlili

Mezoni	An'anaviy metod	Kommunikativ yondashuv
Maqsad	Grammatik bilimni shakllantirish	Muloqot kompetensiyasini rivojlantirish
O'qituvchi roli	Ma'lumot beruvchi	Yo'naltiruvchi, fasilitator
O'quvchi roli	Passiv tinglovchi	Faol ishtirokchi
O'qitish vositalari	Kitob, qoida, mashq	Dialog, rolli o'yin, muammoli vaziyat
Natija	Grammatik to'g'rilik	Kommunikativ samaradorlik

Tajriba davomida 60 nafar o'quvchi ishtirok etdi. 30 nafari an'anaviy metod asosida, 30 nafari esa kommunikativ yondashuv asosida o'qitildi. O'quvchilar nutq tezligi, grammatik aniqlik, so'z boyligi va muloqotdagi ishonchlilik mezonlari bo'yicha baholandi.

2-jadval.

O'quvchilar natijalari (foiz hisobida)

Mezoni	An'anaviy metod (%)	Kommunikativ yondashuv (%)
Nutq tezligi	58	84
Grammatik aniqlik	76	80
So'z boyligi	61	88
Muloqotdagi ishonchlilik	55	90
Umumiy samaradorlik	63	86

Jadvaldan ko'rinadiki, kommunikativ yondashuv asosida o'qitilgan guruh o'quvchilarining nutq faoliyati barcha mezonlar bo'yicha yuqori natija ko'rsatdi.

Ayniqsa, muloqotdagi ishonchlilik va soʻz boyligining oshgani CLT metodining amaliy samaradorligini tasdiqlaydi.

Bundan tashqari, oʻqituvchilar fikricha, kommunikativ yondashuv darslarni qiziqarli, interaktiv va real hayotiy muhitga yaqinlashtiradi. Oʻquvchilar oʻz fikrlarini erkin ifoda etishni, suhbatda qatnashishni, savollarga javob berishni oʻrganishadi. Bu esa ularning oʻziga boʻlgan ishonchini oshiradi va til oʻrganishga motivatsiyani kuchaytiradi.

Xulosa qilib aytganda, kommunikativ yondashuv zamonaviy til oʻqitish metodologiyasining eng samarali yoʻnalishlaridan biridir. U oʻquvchilarning faqat grammatik bilimni emas, balki haqiqiy muloqotda fikr almashish, tinglash, soʻzlash, javob berish, shuningdek, madaniy kontekstni anglash koʻnikmalarini rivojlantiradi. Anʻanaviy metodlardan farqli ravishda, CLT tilni oʻqitish jarayonini jonli muloqotga aylantiradi va oʻquvchi markazli taʼlim tamoyiliga asoslanadi.

Shuningdek, kommunikativ yondashuv darslarda interaktiv texnologiyalar, multimediya vositalari, juftlik va guruh ishlari, real vaziyatli rolli oʻyinlar orqali yanada samarali qoʻllaniladi. Tadqiqot natijalari shuni koʻrsatadiki, kommunikativ metod asosida oʻqitilgan oʻquvchilar nutq faoliyatida 20-25% yuqori natijalarni qayd etishgan. Shu bois, bu yondashuvni taʼlim jarayonida kengroq joriy etish, oʻqituvchilarning CLT metodikasiga oid malakasini oshirish va darsliklarni kommunikativ tamoyillar asosida qayta ishlab chiqish zarur.

Kommunikativ yondashuvning muvaffaqiyati oʻqituvchining metodik tayyorgarligi, oʻquvchilarni faol muloqotga jalb qilish darajasi va dars jarayonida real kommunikativ muhitni yaratish bilan chambarchas bogʻliqdir. Shunday ekan, zamonaviy taʼlimda bu yondashuvni qoʻllash til oʻrganish samaradorligini oshiradi, shaxsning ijtimoiy va madaniy kompetensiyalarini rivojlantiradi hamda global axborot makonida faol kommunikator sifatida yetishishiga zamin yaratadi.

Adabiyotlar roʻyxati

1. Hymes D. – On Communicative Competence – Cambridge: Cambridge University Press, 2022. – P. 269-293.
2. Richards J.C., Rodgers T.S. – Approaches and Methods in Language Teaching – Oxford: Oxford University Press, 2016. – P. 45-67.
3. Brown H.D. – Principles of Language Learning and Teaching – New York: Pearson Education, 2017. – P. 98-121.
4. Littlewood W. – Communicative Language Teaching: An Introduction – Cambridge: Cambridge University Press, 2021. – P. 25-48.
5. Larsen-Freeman D. – Techniques and Principles in Language Teaching – Oxford: Oxford University Press, 2020. – P. 134-152.
6. Oʻzbekiston Respublikasi Prezidentining PQ-1875-son qarori – Chet tillarni oʻqitish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari toʻgʻrisida – Toshkent: Lex.uz, 2012. – 5 b.
7. Nurmatova M. – Til oʻqitishda kommunikativ yondashuvning afzalliklari – Toshkent: Oʻzbekiston Milliy universiteti nashriyoti, 2021. – 33-47 b.